

Negace a skopus kvantifikátorů

Mojmír Dočekal – Hana Strachonová
Masarykova univerzita, Brno
docekal@phil.muni.cz – hana.strachonova@gmail.com

ABSTRACT: We describe the reasons why the negative sentences with universal quantified subjects in contemporary Czech are interpreted with the wide scope of negation in case when the subject NP is bare and with the wide scope of the universal quantifier in case when the subject NP is modified. The major reason of the wide scope of negation in the first case is the concurrence in grammar, the major reason of the wide scope of the NP in the second case is the interaction of negation and plurality denoting definite NPs. Our research is based on the data from SYN 2010.

1 Úvod

Tento článek analyzuje různé jazykové preference uživatelů češtiny, které řídí jejich interpretace vět s větnou negací a zájmenem *všechen* v subjektové pozici. Lingvistická analýza vychází z dat získaných z Českého národního korpusu.

Větná negace a tzv. univerzální kvantifikátor denotovaný zájmenem *všechen* (včetně ostatních tvarů odvozených od stejného základu) chápeme jako logické operátory, tedy výrazy, které se vyznačují vlastností nazývanou skopus (dosah). Interpretace věty obsahující dva výrazy s různým skopem pak může být z principu dvojitá, podle toho, který z výrazů má širší skopus.

(1) Všichni studenti nemají peníze.

Věta (1) může být tedy interpretována buď se širokým skopem univerzálního kvantifikátoru (formalizace a parafráze ve 2a), pak bychom popisovali situaci, ve které jsou všichni studenti bez peněz, nebo se širokým skopem větné negace (formalizace a parafráze ve 2b), což by odpovídalo např. situaci, ve které někteří studenti peníze mají a někteří nemají.

(2a) $\forall x[\text{student}(x) \rightarrow \sim \text{má peníze}(x)]$

Pro všechny x platí, že pokud je x student, pak nemá peníze.

(2b) $\sim \forall x[\text{student}(x) \rightarrow \text{má peníze}(x)]$

Není pravda, že platí pro všechny x , že pokud x je student, pak má peníze.

Cílem našeho výzkumu bylo zjistit a vysvětlit preference mluvčích češtiny při interpretaci struktur se zájmenem *všechen* v subjektové pozici a větnou negací. Jako zdroj dat byl použit reprezentativní, morfologicky označovaný elektronický korpus současné psané češtiny SYN2010, samotná interpretace získaných dat se opírala o metody formální sémantiky.

Jednou z důležitých otázek, které stály na začátku našeho výzkumu, bylo, zda se preference v interpretování zkoumaného typu vět mění při změně linearitu, tedy má-li aktuální členění věty schopnost ovlivnit skopus logických operátorů. Po analýze korpusového materiálu jsme došli k závěru, že spíše než aktuální členění věty je pro výslednou interpretaci rozhodující struktura nominální fráze s univerzálním kvantifikátorem. Výsledky korpusové

sondy jsme interpretovali s použitím teorie pluralit a v úvahu jsme vzali i fungování konkurence v gramatice přirozeného jazyka.

V sekci 2 uvádíme stručný přehled korpusového materiálu, který má za úkol poskytnout čtenáři představu o tom, jak jsme pracovali s jazykovými daty. Sekce 3 se věnuje konkurenci v jazyce, v sekci 4 uvádíme některé poznatky z teorie pluralit, relevantní ke zkoumanému typu konstrukcí. V sekci 5 se krátce věnujeme schopnosti aktuálního členění větného disambiguovat skopus kvantifikátorů a v sekci 6 vyslovujeme dílčí závěry k problematice interpretace českých vět s univerzálním kvantifikátorem a větnou negací a vymezujeme oblasti pro další budoucí výzkum.

2 Sběr a klasifikace dat ze SYN2010

2.1 Sběr

Materiál pro sémantickou analýzu jsme čerpali z aktuálního reprezentativního korpusu současné psané češtiny (SYN2010). Pro vyhledávání prostřednictvím korpusového manažeru Bonito jsme použili následující 2 dotazy (pro dvě možné linearizace větné negace a lemmatu *všechn*, přičemž za základní je považována struktura se subjektem před slovesem):

```
[lemma="všechn"] [] 0,10 [tag="V...-...-N.-.*"] within <s id=".*"/>
```

```
[tag="V...-...-N.-.*"] [] 0,10 [lemma="všechn"] within <s id=".*"/>
```

Prošli jsme a roztřídili přibližně 1000 náhodně vybraných vět, z nichž odpovídalo zkoumanému typu (lemma *všechn* v subjektu) přibližně 100.

2.2 Klasifikace

Rozdělení na dvě skupiny podle linearizace lemmatu *všechn* a negovaného predikátového slovesa jsem zachovali i při dalším třídění vět. Věty jsme pak dělili opět na dvě skupiny podle toho, jaký způsob parafráze věty byl kompatibilní se širším kontextem. Věty parafrázovatelné způsobem uvedeným v příkladu (2a) byly zařazeny do skupiny s preferovanou interpretací univerzálního kvantifikátoru přes negaci ($\forall > \sim$), věty parafrázovatelné podobně jako v příkladu (2b) jsme zařadili do skupiny s preferovanou interpretací negace přes univerzální kvantifikátor ($\sim > \forall$). V rámci takto vytvořených skupin jsme sledovali, zda jedna z možných interpretací převažuje, případně zda je určitá interpretace vázána na specifickou strukturu. Následně jsme porovnávali výsledky mezi skupinami, které se lišily v linearizaci zkoumaných elementů. Cílem bylo zjistit, zda dojde ke změně v interpretaci skopu operátorů při přesunu univerzálního kvantifikátoru do rematické části věty. Tento předpoklad se na našem korpusovém materiálu nepotvrdil. Níže uvádíme několik příkladů pro každou skupinu vymezenou výše.

2.2.1 Základní linearita: *všechn* negace

2.2.1.1 Interpretace: $\forall > \sim$

Široký skopus univerzálního kvantifikátoru jasně převažoval ve větách s modifikací kvantifikované nominální fráze pomocí ukazovacího zájmena (92 %; příklady 3), méně výrazně převažoval v případě jiných typů modifikace (cca 67 %, modifikace pomocí kolektivního modifikátoru *dohromady* příklady 4, modifikace vedlejší větou příklady 5).

Nominální fráze bez modifikace byly se širokým skopem univerzálního kvantifikátoru interpretovány jen ve 26 % (příklady 6).¹

- (3) Tohle všechno mě nezajímá. Řekni mi, kde ho najdu, víc nechci.
Měl jsem v Šanghaji svůj vlastní hotel. Ale to všechno dneska nic neznamena.
Všichni ti muži nesouhlasili se Šengovou politikou – někteří otevřeně, jiní opatrně.
Všechny ty škody nemohly mít jiný účel než nadělat co nejvíc hluku.
- (4) Mimo to mu zajistili roční plat 62500 dolarů, což všechno dohromady nebylo málo.
„Třeba jsme to nakonec všichni dohromady neprovedli nejhůř,“ utěšoval spíš sebe než chlapce.
- (5) Všichni, kteří ho spěchali pronásledovat, neopomněli na usmířenou malé dárky.
„Pokud ovšem všechno, co jste prohlásila, není lež.“ Lisbeth zaplály oči.
- (6) Všechny dominantní ženy nesnáší ostatní dominantní ženy.
Určitě chce vzbuzovat dojem, že všechny události s ním naprosto nesouvisí.
„Ale všichni se přece mýlit nemůžeme.“ „Samozřejmě že můžete.“
Všichni ostatní muži, včetně Lucana, se nemohou tomuhle neotesanci vyrovnat.

2.2.1.2 Interpretace: ~>∀

Široký skopus negace se tedy objevil v interpretaci vět s nominální frází modifikovanou ukazovacím zájmenem jen maximálně v 8 % (příklady 7)², v případě jiné modifikace ve 33 % (modifikace pomocí *úplně* v příkladu 8, modifikace vedlejší větou v příkladu 9). Preferovaným způsobem interpretace byla varianta se širokým skopem negace u vět s nominální frází bez další modifikace (74 %, příklady 10).

- (7) Je tu příliš světla. A všechna ta okna se nedají zakrýt.
Je sice dobře nedůvěřovat okamžitému rozčilení, ale všichni ti výmluvní žalobci opilí nebyli.
- (8) Ale přece jen jí zůstala valná část jeho nejlepších věcí, úplně všechno se neztratilo.
- (9) Škoda, že všechny omyly, kterých se my lidé dopouštíme, nejsou tak příjemné.
- (10) Ty peníze byly v hotovosti a bylo jich tolik, že se mu všechny nevešly do kufříku.
Všichni pacienti si ale protilátky nevytvářejí.
Myslím, že všechny mrtvoly se ještě neobjevily.
„Všechny cesty,“ namítla suše, „nevedou k sexu.“

¹ Všechny příklady v sekci 2 pocházejí z korpusu SYN2010. *Český národní korpus - SYN2010*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Dostupný z WWW: <<http://www.korpus.cz>>.

² V prvním z uvedených příkladů pro nás byly i po zobrazení širšího kontextu přijatelné obě parafráze věty (s mírnou preferencí ~>∀), proto uvádíme *maximálně* 8 % místo pouhého 8 %.

2.2.2 Změna linearity: negace *všechn*

2.2.2.1 Interpretace: $\forall > \sim$

Pro doložení interpretace se skopem univerzálního kvantifikátoru přes negaci jsme v analyzovaném vzorku našli pouze jeden příklad. Šlo opět o větu s nominální frází modifikovanou pomocí kolektivního modifikátoru *dohromady* (příklad 11). Žádná z vět s nominální frází bez modifikace nebyla interpretována se širokým skopem univerzálního kvantifikátoru a příklady s nominální frází modifikovanou vedlejší větou nebo ukazovacím zájmenem v našem vzorku zastoupeny nebyly.

(11) *A mě před nimi nedokáží ochránit ani všechny špatné anglické zákony dohromady.*

2.2.2.2 Interpretace: $\sim > \forall$

Široký skopus negace se vyskytoval ve všech případech vět s nominální frází bez další modifikace (tedy 100 %, příklady ve 12).

(12) Aspoň že ještě není všechno ztraceno.

Zatím tu ještě nejsou všichni, ale zbývající hosti jistě dorazí co nevidět.

Krom toho přece nemůžeme být všichni tak dokonalí jako George.

„Nemůžou být všichni pryč.“ Ross zavěsil a vytočil číslo znovu.

2.3 Shrnutí

Z klasifikace korpusových dat vyplynulo, že preference v interpretaci vět s lemmatem *všechn* v subjektu a větnou negací se nemění se změnou lineárního uspořádání daných výrazů ve větě. Zásadní se zdá být v případě rozhodování mezi možnými interpretacemi vnitřní struktura kvantifikované nominální fráze. Věty s nominální frázemi modifikovanými ukazovacím zájmenem, vedlejší větou nebo jinými výrazy (typicky kolektivním modifikátorem *dohromady*) jsou převážně interpretovány se širokým skopem univerzálního kvantifikátoru (85 %), zatímco věty s nominální frází bez další modifikace převážně se širokým skopem negace (87,5 %), a to v obou možných linearizacích.

3 Proč $\sim > \forall$

Při interpretaci výsledků datového výzkumu vycházíme z předpokladu, že konkurence je jedním z centrálních principů fungování přirozeného jazyka. Tím máme, velice zjednodušeně, na mysli představu, že je blokován složitější způsob vyjádření, pokud v gramatice již existuje jednodušší způsob vyjádření téhož významu (již například Panini, v současnosti Horn 1989, Kiparsky 1973). V češtině existuje pro případy, kdy má univerzální kvantifikátor skopus přes negaci, gramatikalizovaný lexikální prostředek. Jde o větnou negaci s negativní shodou viditelnou na negativním zájmenu. Takže například jeden z příkladů širokého skopu negace přes nemodifikovaný univerzálně kvantifikovaný subjekt (*Všichni pacienti si ale protilátky nevytvářejí*) by pro široký skopus univerzálního kvantifikátoru přes negaci byl jednoznačně vyjádřen jako v příkladu 13.

(13) Žádní pacienti si nevytvářejí protilátky.

$\forall x[\text{pacient}(x) \rightarrow \sim \text{vytváří protilátky}(x)]$

Je tedy oprávněné se domnívat, že v českých větách s výrazy typu *všechn* (tedy nositeli univerzálního kvantifikátoru) a větnou negací může univerzální kvantifikátor skopovat pouze pod negací (příklad 14).

(14) Všichni pacienti si nevytvářejí protilátky.

$\sim \forall x[\text{pacient}(x) \rightarrow \text{vytváří protilátky}(x)]$

To je situace, která odpovídá interpretaci většiny korpusových dokladů se subjektovou nominální frází bez další modifikace (87,5 %). Pokud je tedy interpretace se širokým skopem z principu blokována kvůli možnosti vyjádřit stejný význam větami s negativní shodou, je třeba vysvětlit skutečnost, že ve většině vět s modifikovanou kvantifikovanou nominální frází (jakož i části vět s nemodifikovanou nominální frází) čtení se širokým skopem univerzálního kvantifikátoru dostáváme (85 %, resp. 12,5 %). V naší analýze ukazujeme, že tyto případy lze chápat jako tzv. iluzi skopu související s presupozicí homogenity u definitních nominálních frází denotujících plurality.

4 Něco z teorie pluralit

První impulz k úvahám o nutnosti zapojení teorie pluralit do interpretace korpusových dat vychází z faktu, že téměř všechny korpusové doklady pro čtení se širokým skopem univerzálního kvantifikátoru obsahovaly nominální frázi následující struktury: *to všechno/všechno to, ti všichni/všichni ti* apod.³ Lze tedy říci, že v těchto případech daná nominální fráze denotuje určitý typ plurality. Interakcí negace a pluralit se zabývala například Beck(ová) (2001, pro angličtinu), která tvrdí, že definitní nominální fráze denotující pluralitu s sebou nese tzv. presupozici homogenity. Ta říká v podstatě to, že setká-li se pluralita s operátorem negace, musí být negace roz distribuována na všechny atomy plurality (autorčina formalizace je zde v 15).

(15) *P(A)

= 1 iff $\forall x[x \in A \rightarrow P(x)]$

= 0 iff $\forall x[x \in A \rightarrow \sim P(x)]$

jinak nedefinováno⁴

Symbol * označuje pluralizaci v gramatice přirozeného jazyka, P je vlastnost vyjádřená predikátem (prototypicky denotovaná slovesem), A je množina individuí tvořících pluralitu (tedy prototypicky denotace nominální fráze). Vlastnost aplikovaná na pluralitu vytvoří pravdivou větu, tehdy a jen tehdy když pro všechna x platí, že pokud je x prvkem dané plurality, pak má vlastnost vyjádřenou predikátem P. Vlastnost aplikovaná na pluralitu vytvoří nepravdivou větu, tehdy a jen tehdy když pro všechna x platí, že pokud je x prvkem plurality A, pak nemá vlastnost vyjádřenou predikátem P. První případ demonstruje autorka na větě, kterou uvádíme pod (16a), druhý případ je zde jako (16b)⁵.

(16a) The children are asleep.

urč. člen děti spí

Ty děti spí.

(16b) The children are not asleep.

³ Méně také typ *všichni dohromady/všichni společně*.

⁴ Beck(ová) (2001: 94).

⁵ Negovaných vět se tedy týká druhá z uvedených situací.

urč. člen děti nespí

Ty děti nespí.⁶

I když je poněkud problematické ztotožňovat česká ukazovací zájmena s určitým členem v angličtině, navrhuje v tomto příspěvku platnost presupozice homogenity pro nominální fráze s univerzálním kvantifikátorem a ukazovacím zájmenem *ten* (typ *ti všichni*).

(17) Ty všechny děti nespí.

Při neutrální intonaci by pak věty typu (17) byly parafrázovatelné podobně jako (18a) a ne jako (18b).

(18a) Žádné dítě nespí.

(18b) Ne každé dítě spí.

Právě definitnost se zdá být pro aktivaci presupozice homogenity klíčová. Beck(ová) ukazuje na angličtině, že zatímco věta s definitní nominální frází je interpretována běžně pouze jedním způsobem (tedy s iluzorním širokým skopem nominální fráze v důsledku presupozice homogenity), pro indefinitní nominální fráze jsou přípustné obě interpretace. V příkladech (19)–(21) demonstrujeme platnost autorčina tvrzení pro češtinu. V příkladech (19) a (20) jsou věty s nominální frází s ukazovacím zájmenem *ten*, které v tomto článku pokládáme za ekvivalent anglických definitních nominálních frází, a jejich možná (19b, respektive 20b) a vyloučená (19c, respektive 20c) interpretace.

(19a) Ty děti nespí.

(19b) NP > ~ > spí

(19c) *~ > NP > spí

(20a) Ty všechny děti nespí.

(20b) \forall NP > ~ > spí

(20c) *~ > \forall NP > spí

Obě věty jsou tedy pravdivé v případě, že pro všechny atomy plurality denotované nominální frází platí, že nespí. Zatímco v situaci, kdy daná vlastnost (*spát*) platí pro některé atomy plurality a pro některé neplatí, jsou věty nepravdivé. Proto označujeme tuto interpretaci vět za nepřijatelnou (*).

Ve větách s indefinitní nominální frází (v tomto případě s nominální frází s číslovkou) můžeme i v češtině pozorovat dvě přijatelné interpretace (21).

(21a) Jedno dítě nespí.

(21b) NP > ~ > spí

(21c) ~ > NP > spí

První interpretace (schematicky v 21b) odpovídá situaci, kdy má jedno specifické dítě tu vlastnost, že nespí (např. v situaci, kdy jedno z pěti dětí nespí, zatímco ostatní děti spí). Druhou interpretaci lze parafrázovat například tak, že není pravda, že jedno (jakékoliv dítě) spí. Druhé čtení by bylo pravdivé v situaci, kdy nespí žádné děti, protože toto čtení vylučuje možnost spánku pro jakoukoliv pluralitu dětí s kardinalitou jedna (a výš).

⁶ Beck(ová) (2001:93).

Motivací k zavádění presupozice homogenity do českých kvantifikovaných nominálních frází s ukazovacím zájmenem je skutečnost, že podobný jev můžeme sledovat i v chování operátoru konjunkce v češtině.⁷ Souvislost mezi univerzálním kvantifikátorem a konjunkcí spočívá ve skutečnosti, že na určité úrovni abstrakce lze univerzální kvantifikátor na konjunkci převést⁸ a oba operátory mohou být nahlíženy jako dvě realizace jednoho logického konceptu. V univerzu se třemi individui (a, b, c) pak platí ekvivalence uvedená v (22).

$$(22) P(a) \wedge P(b) \wedge P(c) \leftrightarrow \forall x. P(x)$$

Konjunkce individuí, na které je aplikována vlastnost P, je logicky ekvivalentní množině všech individuí ($\forall x$) takových, že každé individuum má vlastnost P. Proto očekáváme, že univerzální kvantifikátor a konjunkce se budou v přirozeném jazyce chovat v relevantních ohledech podobně.

Vrátíme-li se k příkladům z přirozeného jazyka, pak v negovaných větách s konjugovanými objekty lze pozorovat, že pravdivostní podmínky se v češtině a angličtině liší.

(23a) Marie si nezapsala hokej a algebru. čeština

(23b) $\sim(p \wedge q)$ interpretováno jako: $\sim p \wedge \sim q$

(24a) Mary didn't take hockey and algebra. angličtina
 Marie aux neg zapsat si hokej a algebra⁹
 Marie si nezapsala hokej nebo algebru.

(24b) $\sim(p \vee q)$ interpretováno jako: $\sim p \vee \sim q$

Zatímco česká věta bude pravdivá v situaci, kdy si Marie nezapsala ani jeden z předmětů (Marie si nezapsala hokej a Marie si nezapsala algebru; logický zápis v 23b), pravdivostní podmínky anglické věty jsou jiné. Negace konjunkce je zde interpretována podle jednoho z tzv. de Morganových zákonů, tedy jako disjunkce negací (Marie si nezapsala buď jeden předmět, nebo druhý, nebo ani jeden z nich; logický zápis v 24b).

Stejný efekt, jako zde demonstrujeme v českých větách, pozorovali Szabolcsi & Haddican (2004) v maďarštině. Ani tam se interpretace vět neřídí de Morganovými zákony, což autoři vysvětlují právě presupozicí homogenity nesenou spojkou *és* 'a'.

Široký skopus konjunkce v češtině (a maďarštině), stejně jako široký skopus univerzálního kvantifikátoru v našich korpusových příkladech, může být tedy souhrnně vysvětlen jako iluze způsobená presupozicí homogenity. Iluze proto, že efekt „širokého skopu univerzálního kvantifikátoru“ není výsledkem změny skopu negace a tohoto kvantifikátoru, ale je výsledkem výše představeného beck(ovského) efektu všechno-nebo-nic: negace aplikovaná na definitní NP (na rozdíl od indefinitní NP) musí být aplikována na každý atom konstituující danou pluralitu. To, že nejde o skutečně skopální interakci, plyne z toho, že neurčitě NP s negací volně interagují (viz výše), a také z toho, že singulární definitní NP dovolují (na rozdíl od plurálních NP) s negací dvojí interpretaci (srov. dvojznačnost věty *Nejstarší obyvatel Měsíce nepíše poezii*, která je pro široký skopus negace pravdivá, zatímco pro úzký skopus negace nepravdivá).

⁷ Předpokládáme, že operátor konjunkce je v češtině prototypicky nesen spojkou *a*.

⁸ Při konečném počtu elementů v diskurzu.

⁹ aux: pomocné sloveso; neg: výraz pro větnou negaci

5 Aktuální členění věty

Řada lingvistů se v minulosti zabývala vlivem aktuálního členění věty na její pravdivostní podmínky. Například Jackendoff (1972) a Hajičová (1975) se shodují na tom, že aktuální členění věty má schopnost disambiguovat skopus negace a ostatních kvantifikátorů tak, že fokusovaný element má širší skopus. V angličtině, jakožto jazyce s pevným slovosledem, je fokusace vyjádřena intonací, a Jackendoff tedy demonstruje své tvrzení na příkladu, který zde uvádíme jako (25a). Věta bude podle něj interpretována způsobem (25b) a nikdy způsobem (25c).¹⁰

(25a) [All]^F the men didn't go.
všichni def.art. muži aux neg jít
Ti všichni muži neodešli.¹¹

(25b) $\forall x[\text{muž}(x) \rightarrow \sim \text{odejít}(x)]$
Pro všechna x platí, že pokud je x muž, pak neodešlo.

(25c) $*\sim \forall x[\text{muž}(x) \rightarrow \text{odejít}(x)]$
Neplatí pro všechna x , že pokud je x muž, pak odešlo.

Jackendoffovo tvrzení, že fokusovaný kvantifikátor má v angličtině vždy široký skopus, bylo vyvráceno v pozdějších pracích¹². Podrobnou argumentaci autorů těchto prací zde neuvádíme, protože překlad původních anglických příkladů do češtiny nepovažujeme za účelný vzhledem k představované analýze českých dat.

V češtině je (vedle intonace) hlavním prostředkem aktuálního členění věty linearizace větých konstituentů. Rozdělíme-li tedy tradičně českou větu na tematickou a rematickou část, operátor v rematické části by podle Jackendoffovy teze měl mít širší skopus. V důsledku takového tvrzení, by se měly pravdivostní podmínky vět v příkladech (26) a (27) lišit.

(26) [Všichni muži]^T [nepřišli]^R.
 $\sim \forall x[\text{muž}(x) \rightarrow \text{přijít}(x)]$

(27) [Nepřišli]^T [všichni muži]^R.
 $\forall x[\text{muž}(x) \rightarrow \sim \text{přijít}(x)]$

Data z korpusu SYN2010 však tendenci ke změně skopu univerzálního kvantifikátoru v souvislosti se změnou linearity ve větě nepotvrdila. Jak již zmiňujeme v sekci 2, široký skopus univerzálního kvantifikátoru byl ve většině případů vázán na přítomnost ukazovacího zájmena *ten* a jeho variant, případně na další modifikaci kvantifikované nominální fráze, a to nezávisle na linearizaci nominální a verbální fráze.

Aktuální členění věty má nepochybně významnou úlohu při aktivaci vhodného kontextu pro použití věty a fokusace činí široký skopus operátoru velmi pravděpodobným, naši analýzu korpusových dat však uzavíráme tvrzením, že aktuální členění věty skopus negace a univerzálního kvantifikátoru nedesambiguje.

¹⁰ Jackendoff (1972: sekce 8.6).

¹¹ [All]^F: fokusovaný výraz; def. art.: určitý člen; aux: pomocné sloveso; neg: větná negace; *: nepřijatelná interpretace

¹² Kadmon(ová) & Roberts(ová) 1988; Kadmon(ová) 2001 přišly s příklady, na kterých ukázaly, že fokusované anglické kvantifikátory jsou zcela běžně interpretovány i s úzkým skopem.

6 Závěr a otázky pro budoucí výzkum

Naše korpusová sonda ukázala, že v případě vět se subjektivním *všechn* a větnou negací, které jsou z principu dvojznačné díky dvěma možnostem skopování univerzálního kvantifikátoru a operátor negace, nelze tvrdit, že tematicko-rematická struktura věty má vliv na skopus logických operátorů, a má tedy schopnost disambiguovat větu.

Analýzu získaných dat jsme založili na předpokladu, že v češtině může univerzální kvantifikátor skopovat pouze pod negací, a to z důvodu existence gramatikalizovaného lexikálního prostředku pro vyjádření jeho širokého skopu (negativní zájmeno a záporová shoda).

Případy, které jsou přesto interpretovány se širokým skopem univerzálního kvantifikátoru, vysvětlujeme na základě tzv. presupozice homogenity jako případy iluzorního skopu univerzálního kvantifikátoru. Tvrdíme, že v těchto větách kvantifikovaná nominální fráze denotuje pluralitu stejného typu jako definitní nominální fráze v angličtině. Tyto nominální fráze (na rozdíl například od nominálních frází s číslovkou) s sebou nesou presupozici homogenity, a to jak ve větách negovaných, tak bez negace.

Analýza korpusového materiálu nás dovedla k závěru, že pro interpretaci českých vět s univerzálním kvantifikátorem v subjektu (zde neseným lemmatem *všechn*) a větnou negací je relevantní vnitřní struktura kvantifikované nominální fráze. Vliv aktuálního členění větného se v tomto typu konstrukcí nepotvrdil. Výše uvedené závěry chápeme jako první krok k další, podrobnější analýze a interpretaci korpusových dat. Autentický materiál češtiny nám nabídl řadu podnětů pro další práci do budoucna. Jedním z problémů, na který jsme v představené analýze narazili, je otázka definitnosti v češtině (a obecně ve slovanských jazycích). Úkol, který na nás čeká v budoucnu, spočívá v empirickém podložení našeho tvrzení, že kvantifikované nominální fráze ze získaného datového vzorku interpretované se širokým skopem lze skutečně chápat jako definitní.

LITERATURA

- BECK(ová), S. (2001): Reciprocals are definites. *Natural language semantics*, 9, 69–138.
- HAIČOVÁ, E. (1975): *Negace a presupozice ve významové stavbě věty*. Praha: Academia.
- HORN, L. (1989): *A natural history of negation*. Chicago: University of Chicago Press.
- JACKENDOFF, R. (1972): *Semantic interpretation in generative grammar*. Cambridge, Ma: MIT Press.
- KADMON(ová), N. (2001): *Formal pragmatics*. Blackwell Publishing.
- KADMON(ová), N. - ROBERTS(ová), C. (1988): Prosody and scope: The role of discourse structure. In: P. Farley, A. Farley, K.-E. McCullough (eds.), *CLS 22, Part 2: Papers from the Parasession on Pragmatics and Grammatical Theory*. Chicago Linguistic Society, 16–28.
- KIPARSKY, P. (1973): 'Elsewhere' in phonology. In: P. Kiparsky, S. Anderson (eds.), *A Festschrift for Morris Halle*, New York: Holt, Rinehart and Winston.
- SZABOLCSI, A. - HADDICAN, B. (2004): Conjunction meets negation: a study in crosslinguistic variation. *Journal of semantics*, 21, 219–249.